

2019 GÖBEKLİTEPE YILI

Fotoğraf: www.arkeofili.com/gobekli-tepede-cati-korumasi-projesi-suruyor

Yahya AKSOY

“Anadolu tabiat ilminin ilk kurulduğu yerdir...” Halikarnas Balıkcısı

Dünya Mirası Geçici Listesi’nde bulunan Göbeklitepe, Bahreyn’in başkenti Manama’da 1 Temmuz 2018’de gerçekleştirilen toplantıda kalıcı listeye alındı.

Dünyanın günümüze ulaşan en eski tapınağı olarak bilinen Şanlıurfa’daki Göbeklitepe, UNESCO Dünya Mirası Kalıcı Listesi’ne girdi. Ülkemizin UNESCO Dünya Mirası Listesi’ne tescilli alanlarının sayısı 18’e yükselmiştir.

Kültür ve Turizm Bakanlığını ve UNESCO Milli Komisyonu kutlamak gerekmekte. 2018 yılı TROYA yılı ilan edildi ve çok anlamlı oldu.

İnsanlık tarihinde önemli bir yerleşim merkezi olarak yer tutan Anadolu’nun her köşesinde yapılan arkeolojik kazılar tarihe yeni sayfalar eklemekte.

Bahreyn’in başkenti Manama’da gerçekleştirilen UNESCO 42. Dünya Miras Komitesi toplantısında, Göbeklitepe’nin UNESCO Dünya Mirası Listesi’ne kaydedilmesine şu gerekçelerle yer verildi:

Dünyanın orijinal hâliyle günümüze kalmış en eski tapınağı Göbeklitepe... Tarih sahnesinde ‘devrim’ niteliğinde bir keşif olarak tanımlanıyor. Sonunda UNESCO tarafından Dünya Kültürel Miras Listesi’ne alındı. Stonehenge’den 7 bin, Mısır piramitlerinden ise 7 bin 500 yıl daha eski. Geçmiş günümüzden 11 bin 600 yıl öncesine dayanıyor. En önemli ise bizlere insanlığın geçmişi ile ilgili yeni şeyler öğretmekte.

Tarihin dönüm noktası olarak değerlendirilen ören yeri, Şanlıurfa’ya 20 kilometre uzaklıktaki Örencik Köyü yakınlarında bulunuyor. Alanda kazı çalışmaları ilk olarak 1995’te, Alman

Arkeoloji Enstitüsü ve Şanlıurfa Müze Müdürlüğü’nün işbirliğiyle başlatıldı. 2014 yılı yazında kaybettığımız Alman Arkeolog Prof. Dr. Klaus Schmidt’in liderliğinde yürütülen kazılarda heyecan verici sonuçlara ulaşıldı.

Göbeklitepe ile ilgili önemli bulguların biri de insanların göçebelikten yerleşik hayata geçerken kentlerden önce tapınakları inşa ettiğini kanıtlanması. Bu durum tarihle ilgili bildiklerimizi değiştiren bir gerçek. Göbeklitepe’de bulunan tapınma amaçlı törensel alanlara ait mimari kalıntılar ve üzerinde kabartmalı yabancı hayvan ve bitki figürlerinin bulunduğu dikili taşlar tarihe ışık tutuyor.

Şanlıurfa’nın merkez Haliliye ilçesinin, kent merkezine 18 kilometre mesafedeki Örencik Mahallesi yakınlarında bulunan ve ilk kez 1963’te İstanbul ve Chicago üniversitelerinden araştırmacıların yü-

zey çalışmaları sırasında fark edilen ören yerindeki kazılar 50 yılı aşkın süredir devam ediyor.

Berlin Alman Arkeoloji Enstitüsü ve Şanlıurfa Müzesince 1995'ten beri ortaklaşa yürütülen çalışmalarda, Neolitik döneme ait boyları 3-6 metre, ağırlıkları da 40-60 ton olan, yabancı hayvan figürlü "T" biçimli dikili taşlar bulundu.

Kazılarda aynı zamanda, 8-30 metre çapında dairesel ve dikdörtgen şekilli dünyanın en eski tapınak kalıntıları ve yaklaşık 12 bin yıl öncesine ait olduğu belirtilen 65 santimetre uzunluğunda insan heykeli gibi çeşitli tarihi eserler de gün yüzüne çıkarıldı.

Göbekli Tepe'yi 1964'te ilk Amerikalı arkeologlar bir höyük olarak kayda geçiriyorlar. 1995-1998 yılları arasında yapılan kazılarda Göbekli Tepe yavaş yavaş ortaya çıkmıştır .

Konuyla ilgili Dışişleri Bakanlığı'ndan bir açıklama geldi. Yapılan yazılı açıklamada, Türkiye'nin "Göbeklitepe arkeolojik alanı"nın UNESCO Dünya Miras Listesi'ne adaylık başvurusunun, halen Bahreyn'in başkenti Manama'da devam eden Dünya Miras Komitesi 42. toplantısında kabul edildiği ve UNESCO Dünya Miras Listesi'ne kaydedildiği belirtildi.

Açıklamada, Şanlıurfa'da bulunan ve 2011'den bu yana Türkiye'nin UNESCO' Miras Listesi'nde yer alan Göbeklitepe arkeolojik alanının, Yukarı Mezopotamya bölgesindeki dünyanın bilinen en eski megalitik yapı grubu olduğu ve tarihinin günümüzden 11 bin yıl öncesine kadar uzandığı vurgulandı.

Tarihi alanda neolitik döneme ait boyları 6 metreyi bulan yabancı hayvan figürlü dikili taşlar ve tapınak kalıntıları yer alıyor.

Berlin Alman Arkeoloji Enstitüsü ve Şanlıurfa Müzesince 1995'ten beri ortaklaşa yürütülen çalışmalarda, Neolitik döneme ait boyları 3-6 metre, ağırlıkları da 40-60 ton olan,

yabancı hayvan figürlü "T" biçimli dikili taşlar bulundu.

Kazılarda aynı zamanda, 8-30 metre çapında dairesel ve dikdörtgen şekilli dünyanın en eski tapınak kalıntıları ve yaklaşık 12 bin yıl öncesine ait olduğu belirtilen 65 santimetre uzunluğunda insan heykeli gibi çeşitli tarihi eserler de gün yüzüne çıkarıldı.

Dünyanın İlk Tapınağı Göbeklitepe, İnsanlık tarihi hakkında bildiklerimizi yeniden düşünmemizi sağlayacak, yerleşik tarih anlayışını ve bilgilerini değiştirip, dinler tarihine ışık tutacak arkeolojik çalışmalar 1995 yılından beri Urfa Göbeklitepe'de devam ediyor.

İnşası Milattan önce 10000 yılına uzanan Göbeklitepe tarihteki en eski ve en büyük ibadet merkezi olarak biliniyor. Göbeklitepe İngiltere'de bulunan Stonehenge'den 7000, Mısır piramitlerinden ise 7500 yıl daha eski. Ayrıca yerleşik hayata geçiş temsil eden kültür bitkisi buğdayın atasına da Göbeklitepe eteklerinde rastlanmıştır. İnşa edildikten 1000 yıl sonra üstleri insanlar tarafından kapatılarak gömülen bu tapınaklar yeniden gün ışığına çıkıyor.

Göbeklitepe bu zamana kadar bilinen en eski yapıt ve tapınaktan 7500 yıl daha eskiye ait. Göbeklitepe'nin keşfine kadar bilinen en eski tapınak ise Malta'da bulunmakta ve 5000 yaşında. Ayrıca Stonehenge'den 7000, Mısır piramitlerinden ise 7500 yıl daha yaşlı...

Mağarada duvarlarındaki avcılığı temsil eden resimlerden ziyade burada hayvan figürleri tek ve kabartma olarak işlenmiş, sanatsal açıdan farklı bir anlayışı etkileyici biçimde yansıtmaktadır. Taşlar üzerinde işlenmiş akrep, tilki, boğa, yılan, yabancı domuzu, aslan, turna ve yabancı ördeği figürleri yer almaktadır. Bir kısım arkeoloğa göre bu hayvan figürleri tapınağı ziyaret eden farklı kabilelerin sembolü olarak nitelendiriliyor.

1983 yılında tarlasını süren Mahmut Kılıç tarlada bulunduğu oymalı taşı müzeye götürdü, fakat eser sıradan bir arkeolojik bulgu olarak Urfa Müzesi'nde sergilenmeye başlandı. 1963 yılında ise İstanbul Üniversitesi ve Chicago Üniversitesi ortak bir çalışma yürütmüş, bölgeyi incelemiş fakat çalışmaların üzerinde durulmamıştır

Bulgular taş devri insanların bira içtiğini de gösteriyor. Kazılarda şu ana kadar en büyüğü 160 litrelik kapasiteye sahip kireç taşına oyulmuş, altı bira varili bulundu. Klaus Schmidt, bulgular ışığında, insanoğlunun ekmek için değil, bira uğruna tarıma başladığına, bunun da ilk kez Urfa'da gerçekleştiğine kanaat getirmiş.

Arkeologlar tapınak kalıntılarındaki zeminlerinin özellikle sıvıyı geçirme-yecek şekilde yapıldığına dikkat çekiyor. Buradan, törenleri ne olduğu şu an kesinleşmese de bir sıvı (kan, su, alkol v.b.) eşliğinde gerçekleştir-dikleri fikri oluşuyor.

Göbeklitepe, yıllardır tarih derslerinde öğretilen "göçebe toplulukların tarımı öğrenerek yerleşik hayata geçtiği" tezini de çürütüyor. Yerleşik hayata geçişin çiftçilik ve hayvancılığın ortaya çıkışıyla birlikte gerçekleştiği düşünülüyordu. Schmidt'e göre ise avcı ve toplayıcı toplulukların Göbeklitepe gibi dini merkezlerde sürekli olarak bir araya gelmelerinin sonucunda yerleşik hayata geçmiştir. Kalabalık toplulukların ibadet merkezine yakın olma arzusu ve çevrede bu toplulukların ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeyde yeterli kaynak bulunmamasından dolayı insanlar tarıma yönelmişlerdir. Yani tarım yerleşik hayatı getirmemiş, dini mabetlerin etrafında kalma arzusu sonucunda yerleşik hayat tarımı getirmiştir.

"Sanat Tarihi "kitabının yazarı Zahir Güvemli şöyle demektedir: "... Sanat tarihi, sanat alanında sonu gelmemiş bir denemeler devrinin hikâyesidir."